

Проблемът Косово – генезис, развитие и евентуални рискове

РЕТРОСПЕКЦИЯ НА ГЕНЕЗИСА, РАЗВИТИЕТО И АКТУАЛНОТО РЕШЕНИЕ НА КОСОВСКИЯ ПРОБЛЕМ

Доц. д-р Антон Първанов

Етатизацията на Косово е съставна част от общия комплекс на югокризата, започнала в началото на 90-те години. До нея се стигна в резултат от поредица процеси, действия и събития в продължение на десетилетие и половина, с активното участие на множество фактори, промени в характера, същността и динамиката на проблема. Той премина през различни “агрегатни състояния”, с изявата на различни ангажирани страни, структури и организации, с множество инициативи, варианти и сценарии за решения. До последния – едностранно обявяване на независимост от страна на политическия елит на Косово посредством общополитически консенсус и съответни решения на избрани косовски държавни институции, при подкрепата на част от водещите международни фактори на 17.02.2008 г. се стигна след един доста продължителен период на “пълзяща етатизация” на Косово и тотална албанизация на областта след края на конфликтната ситуация през 1998/1999 г.

През изминалото десетилетие ситуацията в Косово претърпява значителна трансформация – както във вътрешен план, така и в международната среда, в която се оказва Косовският проблем. След 1998 / 1999 г. той навлиза в поредната фаза от своето развитие – тази на постконфликтното урегулиране, при което бе наложено силово решение, пристъпи се към постепенно нормализиране на ситуацията при внушително международно военно и гражданско присъствие.

Новото, характерно за ситуацията в Косово след февруари 2008 г. въз основа на нейните характеристики, е, че все повече се очертава като проблем, чиято значимост, тежест и последици излизат от регионалните и континенталните рамки, ангажира множество фактори, влиза в дневния ред на водещите международни структури и организации, внася разнобой и превратно тълкуване на основополагащи принципи на международното право и политика, създава предпоставки за утвърждаване на практиката на

“двойните стандарти”, заплахи за сигурността, териториалната цялост и суверенитета на група балкански държави, опасност от задействане на “синдрома на падащото домино” и активиране на иредентистки и сепаратистки сили и аспирации в съседни и други страни.

Броят на страните, пряко застрашени от негативно развитие на ситуацията по отношение на тяхната вътрешна стабилност, етнически взаимоотношения, териториална цялост, държавен суверенитет, също нарастна – такова значение има за Сърбия, Черна Гора и Македония. При възможно усложняване на обстановката в Косово или в съседните около него албански анклави, възникване на масови бежански вълни и рязка промяна на геополитическото статукво, непосредствено засегнати ще се окажат Албания, Гърция, Италия, България, Босна и Херцеговина и Турция; възможно е реактивиране на “Косовският синдром” в Македония, разпалване на иредентистки и сепаратистки стремежи и аспирации, дестабилизиране на отделни държави на региона като цяло, което може да се окаже фатално за неговата евроинтеграция. Възможно е обаче при намиране на “златното сечение” при посттетатизационното устройство на новата косовска държавност, уреждането на взаимоотношенията със Сърбия, с непосредствените ѝ съседи и с водещите международни фактори и организации, създаването на реални условия за многоетнично съществуване, гаранции за върховенство на закона и последователна демократизация да се стигне до ускорено включване на Република Косово в групата на страните от субрегиона на Западните Балкани и ускореното им евроинтегриране в обозримо бъдеще.

Основни характеристики на Косовския проблем в актуалното му състояние след февруари 2008 г.

По своята същност, начин на протичане, основни характеристики, фази на действие от началото на 2008 г. Косовският проблем се очертава като:

а/ проблем от първостепенна значимост за вътрешната стабилност, националната сигурност, териториалната цялост и евро-атлантическата ориентация на Република Сърбия;

б/ противопоставянето на основните етноси в Косово го налагат като етно-малцинствен проблем с диаметрална диоптрия – като проблем, свързан с правата и положението на сърби и черногорци като малцинствено население в Косово, както и проблем на установяване на взаимоотношения на мирно съжителство в една многоетническа общност при внушителна етническа хегемония на албанците;

в/ преследваните крайни цели от албанците – “втора албанска държава на Балканите” с приоритетна задача – евро-атлантическа

интеграция в обозримо бъдеще – не по-късно от 2013 г., но и с право на създаване на “Единно албанско интеграционно пространство” го превръщат в сърцевина на “албанския национален проблем на Балканите”;

г/ независимостта, провъзгласена едностранно от албанския политически елит на Косово, го прави проблем на държавно-конституционно преустройство на Сърбия. Това би довело до същностни промени в характера на държавата, взаимоотношенията между съставните части и центъра, актуализиране на проблемите, свързани със статута на Войводина, Санджак и др.;

д/ безусловната поддръжка от страна на Албания за независимо Косово и от страна на Сърбия за сръбската общност в Косово, замразяването или влошаването на дипломатическите отношения, превръщат Косовския проблем в нов опасен източник на напрежение, на силно нарушени и изострени двустранни отношения между Сърбия и Албания;

е/ многопрофилният и комплексен характер на проблема, геополитическото разположение на Косово в най-чувствителната част на Балканите, тежестта на възможните последици от последващо изостряне на ситуацията във и около новата държавност, нарушаването на геостратегическия баланс придават на проблема характеристики на едно възможно ново активирано субрегионално кризисно огнище.

ж/ ангажираността на водещите международни фактори и организации, създаденото обществено внимание към проблема, очертаването на различни интереси и подходи в наложеното едностранно, но и силно оспорвано решение, натрупаният потенциал на международната общност в усилията да овладее конфликта, вкл. чрез “налагане на мир чрез въоръжени средства”, преговорният процес в различни формати и продължителност, дебалансирано арбитражно решение, в което не се отчитат интересите на двете страни, правят от Косово интернационализиран проблем със значимост и последствия, значително надхвърлящи регионалните му рамки.

Генезис, развитие и етапи на Косовския възел

Косовският проблем е болката на албанците, той се е превърнал в тяхна obsesия, ангажира вниманието, енергията и действията на всички албанци – от Косово, Македония, Албания, до представителите на многолюдната албанска диаспора по света. Именно от Косово започва борбата за национална независимост и самостоятелност на албанците, свързвайки я с т. нар. Призренска лига от 1878 г. Това сбирнище на ислямизирани представители на балкански народи се организира със знанието и съдействието на Високата порта (османското правителство) и

първоначално е замислено като “израз на ислямска солидарност”. Неслучайно в Призрен пристигат водачи и представители на мюсюлмански общности в Османската империя – като се започне от Босна и Херцеговина, Новопазарския Санджак, албански първенци, торбеши от Македония до българските мюсюлмани от Родопите (помаците), които по същото време са разбунени от небезизвестния Сенклер паша (ислямизиран англичанин). Едва след като става ясно, че целите и амбициите на Високата порта не се покриват с тези на албанците, албанските представители се обособяват и формулират първата албанска национална програма.

От времето на Призренската лига до навечерието на Балканската война въпросът за автономията при албанците се разглежда само в пределите на империята и не като отделна държавност с етнополитически измерения, а като по-голяма административно-териториална единица, която по-добре да организира защитата ѝ, да не допусне откъсване на нови късове от нея – тъй като в тях живеят и албанци. Тази линия продължава до 1912 г., когато се поставя искане за албанска автономия – отново под крилото и в пределите на Османската империя. Неслучайно във федеративна Югославия като най-удачно решение на албанския проблем се избира реализирането на “албанската мечта” – автономията, с която е “обдарено” Косово.

Османската империя, към която остават привързани дейците на албанското национално движение, е разгромена военно от нейните балкански съседи, пристъпили към “последната битка” за освобождаване на своите сънародници и осъществяване на националното си обединение. За нещастие на балканските народи (и най-вече на албанския народ) събитията се развиват с главоломна бързина и обрати във времето на империализма, чиято зараза обхваща и балканските елити и династии.

Още с края на първата балканска война става ясно, че първоначалните освободителни стремления, подписаните договорености и споразумения са изместени и пометени от великодържавни и хегемонистични амбиции и претенции, че вместо принципите на националността и справедливостта върх взимат “геополитическата целесъобразност”, “териториалните компенсации”, “балансът на интересите”, установяването на “общи и стратегически граници на сигурност и спокойствие”.

В своето развитие ситуацията в Косово преминава през различни етапи, проявява се в различни “агрегатни състояния”. С оглед получаване на по-ясна представа за развитието на тази проблематика ще си позволя да очертая някои от тези измерения с конкретното им съдържание, времето на тяхната продължителност, опитите и действията за намиране на решения.

Като проблем ситуацията в Косово започва от 1913 г. и продължава до началото на 80-те години на ХХ век. В този период **Косовският проблем** има различни измерения и характеристики. С анексирането на Косово от Сърбия през 1913 г. се започва борбата на албанците срещу новото социално и национално потисничество, наложено от сръбските, а впоследствие и югославски режими. Съществуват множество факти и свидетелства за политиката и действията на тези режими – от колонизаторското отношение до действията за задържане на социално-икономическото развитие, за закърняване на националните чувства на албанците. Следва да се припомни, че подобна политика и действия сръбските и югославските режими провеждат и спрямо българите в Македония. Срещу тях обаче терорът е още по-жесток и масиран, опитите за денационализация са още по-брутални и рафинирани. И в Македония се пристъпва към “колонизация”, там се концентрира по-голямата част от военно-полицейската машина на Югославия, прави се всичко да се превърнат българите в “южни сърби”, които за кратък период от време да станат истински или “прави” сърби.

Косовският проблем излиза на повърхността като етнополитически, териториален и малцинствен проблем **в началото на ХХ век – след 1913 г. и приключването на Втората /междусъюзническа/ балканска война** с включването на областта в пределите на Кралство Сърбия, впоследствие в КСХС /Кралство Югославия/ след Първата световна война и още от началото се превръща в основна съставна част от нерешения албански национален проблем. И това не е случайно – този проблем се решава в условията на поредната балканска криза, сред вихъра на военни действия, великодържавни амбиции и аспирации, безапелационна намеса на велики държави и налагане на арбитражни решения, при които се прекрояват граници, разделят се народи.

В Кралска Югославия Косово е обявено за съставна част от “Стара или Южна Сърбия”, включено е в различни административно-териториални единици /бановини – Вардарска, Зетска, Моравска/, в които живеят дисперсирани части от албанското население. Албанците са подложени на един безскрупулен режим на маргинализация, пауперизация и денационализация. Към тези области се ориентира и интензивна колонизация със сърби и черногорци – за укрепване на позициите на “сръбството” и за промяна в етническото съотношения на населението. С откъсването на Косово от албанската държавност и анексирането му от Сърбия се полага и началото на националната борба на албанците от тези краища срещу новото социално и национално потисничество, наложено от великосръбските, а после и от югославските режими. Тази борба е организирана и прибегва към различни методи и средства. В самото Косово е продължена въоръжената съпротива на четнически /балистки/

формирования, в емиграция се създава т. нар. Косовски комитет /1927 г. в Женева/, албанската държава прави опити да интернационализира проблема чрез поставянето му в дневния ред на тогавашната международна арбитражна организация – Обществото на народите.

Ситуацията се променя коренно в годините на Втората Световна Война /1941-1945/, когато за кратък период Косовският проблем временно е снет от дневния ред. Косово става съставна част от етническата албанска територия, обединена в марионетната държава **“Велика Албания”** /Шкиперия/, включваща населени с албанци територии на същинска Албания, Черна Гора /Санджак/, Косово и Западна Македония. Тя е протекторат на Италия, нейните държавни структури и военни формирования са на страната на “фашистките окупатори” срещу разгърналото се партизанско движение под ръководството на ЮКП и АКП.

В този период се извършва интензивна албанизация на анексираните краища, пристъпва се към етническо прочистване чрез изтласкване на инородните етноси, чрез репресии и преследвания. В нея се възражда албанският национализъм, който в условията на една фашизирана система придобива екстрем и реваншистки характер. Във **“Велика Албания”** се стига до формиране на нацизоидни военни формации (каквато е SS-дивизията **“Скендербег”**), до прояви на расизъм, етноцид.

Мнозина от дейците на косовското национално движение от предходния период и от емиграцията заемат ключови и ръководни позиции в обединената албанска държава /такива като Реджеп Митровица, който става и премиер на Велика Албания/, провеждат реалбанизирането на Косово и другите краища, настояват да се запази целостта на обединената държава и след края на войната установяват контакти както с представители на антихитлеристката коалиция, така и с антифашистката съпротива.

Още в годините на войната в доминираната от комунистите съпротива ръководството на АКП осъзнава, че за да разшири своето влияние сред сънародниците си, следва да формира становище по албанската кауза и по албанския национален проблем, вкл. и по Косово

В края на 1943 г. Областният съвет на комунистическата съпротива в Косово, който е под опеката на ЮКП и от който се очаква да препотвърди решенията на АВНЮЮ от Яйце през ноември 1943 г., приема резолюция, в която се изтъква, че Косово е част от албанската етническа територия и винаги е искало обединение с Албания. Сочи се, че пътят за това е в съвместната борба с югославските народи против общия неприятел – хитлерофашизма, и че след успешния край на тази борба трябва да се създаде възможност албанците в Косово **“сами да решават своята съдба с правото на самоопределение, вкл. право на отделяне”**.

В началото на 1944 г. в решенията на т. нар. Буянска конференция надделява становището, че Косово е неделима част от албанската етническа територия, която следва да бъде обединена с “държавата-нация” Албания след края на войната. Непосредствено след това обаче, под натиска на ЦК на ЮКП тези решения са ревизирани с постановката, че след победата Косово ще бъде в състава на “нова Югославия”, изградена на федеративен принцип. Това решение е проведено на практика с първата югославска Конституция от 1945 г., според която федералната единица Сърбия, с оглед на специфичните исторически, етнически и политически условия в някои от нейните райони се конституира като република с две автономни области: Косово-Метохийска и Войводина.

В периода на т. нар. **Втора или Социалистическа федеративна Югославия** косовският проблем става неотменна част от социално-икономическите и политическите сътресения и кризи, които съпровождат нейното съществуване /1945-1992 г./. Този проблем на няколко пъти излиза на политическата авансцена като внася същностни и нови характеристики в кризисното развитие на бившата югофедерация. В него се открояват няколко условни периода, които имат своите същностни характеристики и в които косовският проблем се изявява в различни форми и състояния, преминава с нарастваща интензивност, включва различни фактори и ангажирани страни, търсят се и се налагат временни, палиативни и незадоволителни засега решения.

а/ Югославия по времето на управлението на легендарния водач от времето на Съпротивата, харизматичния лидер на новосъздадената федеративна република, международно признатия съосновател и ръководител на Движението на необвързаните държави – Й. Б. Тито – или т. нар. **Титова Югославия** /1945-1981 г./ В този период ситуацията в Косово възприема очертанията на един **многопластов и многоаспектен проблем** – етнически, малцинствен, устройствен, социално-икономически, двустранен в отношенията на Югославия и Албания. Следва да се отбележи, че през този период ситуацията в Косово динамично се променя в посока на разширяване и утвърждаване на албанската автономия, постепенното албанизиране на Косово, ускорено социално-икономическо развитие, формиране на албански интелектуален и политически елит, координация в позициите и действията на албанците в цяла Югославия. След известни осцилации, задръжки и колебания този проблем излиза на политическия дневен ред и се търсят решения на базата на взаимните контакти и договорености, в рамките на политическата система, предимно по мирен начин, чрез приобщаване на косовския елит към основните принципи и ценности на югославския модел на самоуправленски социализъм.

След Втората световна война със създаването на федеративна Югославия, наред с републиканското устройство и изграждането на ново общество, се правят опити за решение на множеството национално-малцинствени проблеми, които разтърсват кралска Югославия и предопределят нейната гибел. Възприемайки Сталинските постулати и политика по националния въпрос, ЮКП пристъпва към интензивно и волунтаристично “етноинженерство”. Провъзгласени са “югославски народи” които са държавотворни и получават статут на “федерални републики”. Такива стават сърби, хървати, словенци, реабилитирана е националната идентичност на черногорците. Както вече бе споменато, след провъзгласяването на македонска република се пристъпва към интензивно формиране и налагане на “македонската нация” във Вардарска Македония, в която от векове до Втората световна война са съжителствали българи и албанци. и в която след войната – като с магическа пръчка – вече живеят в една “югославска република” нови етноси – “македонците” – като “държавотворен народ” – и албанците, които обаче стават малцинствена общност и са назовавани “шиптари”.

В новосъздадената югославска федерация обаче републиките се оказват повече, отколкото са лансираните “държавотворни югославски народи”. Те са 6, докато “народите” са 5. Това налага да се изостави “народностния принцип” при формиране на съставните части на федеративна Югославия и да се приложи друг принцип – на “политическата целесъобразност”. Този принцип се прилага по отношение на казуса, свързан с Босна и Херцеговина. От политико-административна териториална единица на Османската империя (вилает), преминала като провинция със специален статут на двойно подчинение в Австро-Унгария, разпокъсана в три “бановини” на Кралство Югославия, анексирана и обявена за “перла на Независимата държава Хърватска” през Втората световна война, Босна и Херцеговина се сдобива с квазидържавност и става “народна република” във ФНРЮ / СФРЮ. И тъй като си няма “титулна, мажоритарна нация”, тя се превръща в “опитен полигон на социалистическото югославяноство”.

В нея живеят и изграждат “самоуправленското социалистическо общество” два югославски народа – сърби и хървати – и босненските мюсюлмани, които при създаването на републиката са “национално неопределени”. И тъй като подобна квалификация става неприемлива за елита и мнозинството от най-многолюдната етническа общност в Босна и Херцеговина, през 50-те и 60-те години те вече са признати като “национално определени” със свой етноним – **муслимани**.

Развитието на федерацията, борбата на различните тенденции и виждания за нейното бъдеще довеждат до проявата на редица кризисни процеси, вкл. и в националните взаимоотношения в средата и в края на 60-

те години. В хода на тези процеси и борби политическият елит на мюсюлманите в Босна и Херцеговина получава значителна тежест в Югославия и в югославската федерация и се стига до поредна смяна в терминологията, която има важно етнополитическо съдържание. Въз основа на религиозната принадлежност към ислямското вероизповедание мюсюлманите в Босна и Херцеговина получават нов етнодиференциращ маркер – те се превръщат в “Мюсюлмани” (с главна буква) като етническа принадлежност. Така в югофедерацията се появява нов “югославски народ” – босненските Мюсюлмани (това обаче не се прилага към мюсюлманите в други югославски републики).

Може да се изтъкне, че пробивът, който правят мюсюлманите в Босна и Херцеговина с получаването на етномаркера “Мюсюлманин като етническа принадлежност” и утвърждаването им като “югославски народ / нация”, в немалка степен стимулира поведението и действията на албанците в Косово и на техния политически елит да засилят надеждите и да активират действията си за промяна на статута на Косово – от автономия към република. Щом като може да се стигне до формирането и признаването на нов, шести “югославски народ” – босненските Мюсюлмани, защо да не може да се стигне до формиране и на нова, седма “Република Косово” в пределите на югославската федерация?

И неслучайно усилията и действията в тази насока стават особено интензивни от края на 60-те години до началото на 80-те години. Тогава в етномалцинствената политика на СЮК се внасят съществени промени. Представителите на малцинствените общности в Югославия са провъзгласени за “югославски народности”. Този евфемизъм има далече стигащи цели – от една страна деградира националните малцинства (като съставна част от вече оформени и утвърдили се нации, които се оказват на територията на други държави вследствие на исторически превратности) в “народности”, т. е. общности с още неустановено и неутвърдено национално съзнание. Тези народности са “югославски”, т.е. принадлежат на федеративна Югославия, в която изграждат с “югославските народи” самоуправленческо социалистическо общество. В нея национално-малцинствените проблеми са решени по възможно най-добрия начин, на базата на “братството и единството”, които ще доведат до единение, изчезване на различията и границите и до утвърждаване на т. нар. социалистическото югославяноство, вкл. като етническа идентичност.

Именно във федеративна Югославия албанците като югославска народност получават възможност за вътрешно самоорганизиране с автономния статут на Косово. В косовския случай автономията се етнизират и в крайна сметка довежда до амбицията, след като Косово е изцяло албанизирано – демографски, политически, социално-икономически, културно-образователно, да се излязат искания за промяна

на статута – от автономия към “югославска република”. Макар и със задръжки, колебания, връщания назад, тази линия се провежда неотклонно от албанския интелектуален и политически елит в Косово. Преломна точка в това отношение става проведенният през 1966 г. Брионски пленум на ЦК на СЮК, който има много по-голяма значимост за развитието на федеративна Югославия, отколкото поредица от други “редови и традиционни конгреси” на управляващата партия – СЮК.

С отстраняването на Ал. Ранкович /човек от тясното обкръжение на Тито, най-високопоставеният представител на сърбите, който изявява претенции да се утвърди като приемник на лидера/ се прекратява тенденцията към “унитаристки централизъм” и дискретно налагане на сръбската хегемония под прикритието на “социалистическо югославяноство”. За да се придаде идейно-политически оттенък на елиминирането на Ал. Ранкович, като основни обвинения му се вменяват отклонения от “самоуправленчески социализъм”, от “необвързаната политика” и извращения в националната политика.

Тези извращения се оказват най-фрапиращи с действията на сърбизираните органи за сигурност (УДБА и ОЗНА) в Косово през 40-те и 50-те години. Заслугата за “изкарването им на виделина” не е по инициатива на политическия елит на Косово, който остава пасивен и индиферентен, а на ръководствата на Хърватия и Словения, които не се задоволяват само с елиминирането на Ранкович, а настояват за съществени реформи във всички области, вкл. в характера и устройството на федерацията.

Открива се процес на поправки и допълнения към републиканските, областните и федеративната конституции, който приключва в началото на 70-те години с приемането на 4-та следвоенна Конституция на СФРЮ през 1974 г. Тази конституция има кардинално значение както за последващото развитие на югославската федерация, така и за състоянието и решаването на Косовския проблем. В хода на реформената еуфория, която обхваща Югославия след 1966 г., за няколко години се стига до значителни промени. При тези промени бавно, но настъпателно албанският политически елит в Косово поставя редица въпроси и искания, намира разбиране у ръководствата на републики като Словения и Хърватия и постига видими резултати.

Автономията на Косово излиза от прерогативите само на Сърбия и се превръща и в субект на федерацията. Следващите добавки и поправки довеждат до формиране на конституционен форум на областта /Областна Скупщина/, който приема конституция на Косово, формира органи на изпълнителната власт – Областен Изпълнителен съвет, албанският език става официален език на администрацията, съда, образователната сфера. Чрез своите представители в сръбските и в общоюгославските форуми

косовските албанци получават право на вето при приемане на закони, решения или действия, които засягат “жизнени интереси” на областта или не са предложени след предварителни консултации със съответните косовски форуми и институции.

С въвеждането на принципи като колективното ръководство, ротацията, “националния ключ” албанците получават възможност да делегират свои представители във висшите ръководни форуми на федерацията и СЮК, в дипломатията, в армията и в органите за сигурност. Следва да се отбележи, че през 70-те и 80-те години представители на косовския политически елит оглавяваха както Председателството на СФРЮ /т. е. колективното Президентство на югославската федерация/, така и Председателството на управляващата партия – СЮК. По линия на формирания специален Фонд за подпомагане на неразвитите области и републики към Косово се насочва лъвската част от средствата, отделяни от бюджета на федерацията, с които се разпорежда косовското ръководство и които стават финансовата опора за разгърналото се албанизиране на Косово.

То става повсеместно и изключително интензивно от края на 60-те години. Оттогава албанците престават да бъдат наричани “шиптари”, а официално се възприема традиционният им етноним – **албанци**; те получават възможност да издигат публично своя “албански национален флаг”, официалното название на областта от “Космет” (Косово + Метохия, което придава известен дуализъм и връзка със сръбското културно-историческо и религиозно наследство) е променено само на “Социалистическа Автономна област Косово”.

Пак в края на 60-те години се създава албански университет в Прищина, който от началото на 70-те години се превръща в “мега висше училище” с 50 000 студенти, над 2000 преподаватели, при което над 200 идват от Албания, откъдето се внасят също и учебници, програми и други помагала. Създава се и албанска телевизия, масово се издават книги на албански – преводни и оригинални, художествено-изследователски. Издават се множество и многотиражни вестници, списания, алманаси. Формира се многобройна албанска интелигенция, за която не само Косово, но и тогавашна Югославия се оказва тясна.

След като постига в рамките на политическата система почти всички свои искания, които превръщат Косово в субект на федерацията, и издига до възможно най-високата степен параметрите на автономията, политическият елит на областта се ориентира към реализация на стратегическата цел – промяна на статута на Косово и превръщането му в седма югославска република, промяна в правата и статута на албанците – от “югославска народност” да се превърнат “конституитивен народ”. Това предполага затвърждаване и разширяване на правото на самоопределение

– вкл. и с право за отделяне – когато това отговаря на “националните интереси” на албанците, когато югославската федерация изчерпи своите възможности за модернизация или демократизация или когато международните условия и обстоятелствата налагат взимането на самостоятелни и радикални решения

Средствата, методите и политиката за постигане на целите са разнообразни. Докато е жив Й. Б. Тито политическият елит на Косово се стреми да утвърди представата за себе си като верен и лоялен на “самоуправленческа, социалистическа и необвързана федеративна Югославия”. Ударението пада върху консултациите и спечелването на съмишленици и подкрепа сред останалите републикански ръководства, върху гъвкавия подход, съчетан с настойчиво поставяне на проблемите на Косово във федеративните и общопартийните форуми и ръководства, заобикаляйки или пренебрегвайки мнението и позициите на сръбското републиканско ръководство. Приживе на Тито тази тактика се оказва работеща – албанизацията на Косово става тотална, интензивна и безвъзвратна, формира се мощно албанско лоби в ръководствата на Словения и Хърватска, пристъпва се към дискретно или открито установяване на “етнически чисти територии” с постъпателно обезсърбяване на Косово. Когато албанските искания срещат недостатъчно разбиране или отпор, в ход влизат шумните изяви на “нетърпеливите”, радикалните елементи – студенти, ученици, интелигенция. От време на време те излизат на улицата, разпространяват позиви, организират демонстрации и митинги, на които открито и фрапиращо изразяват това, което искат всички албанци – “Косово – република”. Ситуацията както в Югославия, така и в Косово рязко се променя след 1980 г., когато от политическата сцена слиза харизматичния лидер на федеративна Югославия Й. Б. Тито. Започва агонията на Югославската федерация, навлязла в зоната на здрача – “ерата след Тито”, която трае само десетина години.

б/ Югославската федерация след смъртта на Й. Б. Тито, т. нар. **пост-Титова Югославия /1981-1992 г./**, в която развитието на ситуацията в Косово възприема критични измерения и се превръща в **Косовска криза**. Развитието на процесите в Косово излиза от политическите рамки, дотогавашната линия на контакти, преговори и компромиси е изоставена, пристъпва се към радикални и силови методи и средства както от страна на косовското население и политически елит, така и от страна на сръбските и югославски власти в търсенето на решение за Косово. Разгръща се истинска националистическа еуфория и мобилизация – както сред албанците, така и сред сърбите, двете страни търсят съюзници и подкрепа сред политическите елити на останалите югославски републики. Кризата излиза от пределите на Сърбия и става общоюгославска,

интернационализира се и влиза в дневния ред на редица правозащитни и международни организации и структури – от Хелзинки Уотч до Движението на необвързаните страни, Организацията Ислямска конференция, ОССЕ. Именно възобновяването на албанските вълнения в Косово през есента на 1989 г. и в началото на 1990 г. дават началния тласък за разпадането на югославската федерация. От 1981 г. ситуацията в Косово се превръща в обществено-политическа, социално-икономическа и етнонационална **криза**, която трае до 1999 г. В нея се очертават 2 фази: кризата в “Югославия след Тито” (1981-1991 г.) и ескалация на кризата в “остатъчна Югославия”(1992-1999 г.).

1. Кризата започва с вълненията в Косово от пролетта на 1981 г., когато ситуацията излиза извън контрол – албанците в Косово радикализират своите искания и действия, отхвърлят нежеланието на Белград да се вслуша в техните искания, организират отпор и използват сила. От друга страна ръководството на Сърбия и на федерацията прекратява практиката на консултации и преговори, на взаимни компромиси и отстъпки, демонстрира сила и въвежда органите за сигурност и части на армията, които брутално се разправят с протестиращите при значителни жертви сред мирното население. В областта е въведено “обсадно положение”, елиминирани са всякакви човешки и граждански права, започва “лов на вещици” и лавина от съдебни процеси.

До към средата на 80-те години ситуацията в Косово периодично се изостря, пламват демонстрации и наказателни акции на армията и органите за сигурност. Албанците в Косово се хомогенизират етнополитически, обединяват своите усилия и действия както от страна на политическия елит на Косово, който все по-често е остракиран и изолиран от страна на Белград, така и на албанската интелигенция в Косово и на албанската диаспора в чужбина. Подкрепата и съчувствието, с които се ползват албанците и тяхната кауза сред широки интелектуални и политически среди в югославските републики до голяма степен притъпяват и забавят желанията на сръбското ръководство да реши проблема “сега и веднъж завинаги”.

Нещата се променят след 1986 г., когато начело на Съюза на комунистите в Сърбия застава Сл. Милошевич, който точно оценява шанса, даващ му кризисната ситуация в Косово за укрепване на собствената му власт, за утвърждаването му като “верен следовник на Й. Б. Тито”, привърженик на “братството и единството”, защитник на суверенитета и териториалната цялост на Сърбия и Югославия. С масирани и комплексни действия Белград съумява да ограничи, обезличи и елиминира автономията на Косово чрез различни политически, процедурни и репресивни мерки и действия, да превърне обсадното

положение в Косово в постоянно и към началото на Югокризата да наложи своята пълна хегемония.

Това не става лесно. Неслучайно “началото на края” на федеративна Югославия бе положено с провеждането на последния за СЮК XIV конгрес, на който делегациите на Словения и Хърватска поставят въпроса за търсене на отговорност за репресивните операции в Косово през пролетта и есента на 1989 г. и дадените жертви. На последвалия отказ на Сл. Милошевич да даде отговор на поставените въпроси делегациите на двете републикански партийни организации напускат заседанията на конгреса, прекратява се съществуването на общоюгославската тоталитарна партия – СЮК – и се открива пътят за последвалата демократизация, движение за независимост и суверенитет. Именно поредното изостряне на ситуацията в Косово се превръща в стартова точка за разпадането на федерацията, но последвалите събития налагат друг характер на действията на косовските албанци.

Междувременно там се подменят както линията на поведение, така и основните политически фактори и лидери. Вместо дотогавашните дейци от “партизанската генерация” или от “Титовата фаланга” на преден план излизат интелектуалци, доскорошни емигранти. Те се обединяват и формират т. нар. Косовска алтернатива. Тя организационно прераства в Демократичен съюз на Косово, който се превръща в общоалбанска политическа коалиция, очертаваща нова визия за решаването на Косовската криза, както и нова политическа стратегия и тактика. През 1990-1991 г. става все по-ясно, че федеративна Югославия в тогавашното ѝ устройство става неудържима, че двете противопоставящи се линии на “Сръбския блок”, начело със Сл. Милошевич (който налага своите виждания и свои хора в Черна гора, Войводина, Косово, Македония), и на “непокорните републики” – Словения и Хърватия – имат противоположни цели. И когато всички очакват, че дългогодишната съпротива на албанците в Косово ще прерасне в общонародна борба за отхвърляне на сръбския диктат, за възстановяване правата и статута на Косово, се стига до малко очакван обрат – Косовската алтернатива се ориентира към линията на “мирна съпротива”, установяване на паралелна власт.

От началото на 90-те години ситуацията в геополитическото пространство, на което беше разположена федеративна Югославия, както и областта Косово, радикално се променя. На мястото на “социалистическа федеративна” Югославия възникват цяла група нови държавни субекти, някои от които за пръв път се появяват на политическата карта на Балканите /като Словения/, други възникват на мястото на исторически, географски или административно-политически формации от миналото, без изяснена етническа, политическа и историческа идентичност /като Босна и Херцеговина, Македония/, трети

възстановяват изгубена преди столетия или десетилетия държавност /като Хърватия, Черна гора/. Сред тези държавни формации се нарежда и такава, която се стреми да продължи югославянството като държавност, политика и практика, обявява се за приемник и продължител на югофедерацията – новосъздадената Съюзна република Югославия, или още т. нар. **Остатъчна Югославия**, в която се включват само Сърбия и Черна Гора /1992-2002 г./. В нея Косово е лишено от автономния си статут, стига се до радикална дезалиенация между албанците и останалите етноси в Сърбия. Ситуацията в Косово се развива динамично, при нарастваща ескалация на напрежението и преминава през няколко фази:

а/ 1992-1995 г. На политическата сцена в Косово се изявява Косовската Алтернатива – новият етнополитически фактор, обединяващ и направляващ албанското национално движение в Косово, поучено от опита на отделянето на т. нар. пречански републики – Словения и Хърватска, преминало през кървави конфликти, етнически прочиствания и граждански войни с множество жертви, които стават още повече в започналите по същото време граждански, етноконфесионален, етнополитически конфликт в Босна и Херцеговина, при закъсняла и вяла реакция на водещите международни фактори, се ориентира към друга линия на политика и поведение. Новата общокосовска албанска организация – Демократичният съюз на Косово, начело на която застава Ибрахим Ругова – политически лидер от ново поколение, се ориентира към т. нар. Гандиевска тактика на пасивна съпротива, към създаване на своеобразна паралелна държавност или “държава в държавата” – с провъзгласяването на Република Косово от т. нар. Качанишки парламент, провеждане на демократични процедури – избори, референдум, формиране на всички държавни институции, символи и атрибути, последователна и активна политика за интернационализиране на Косовския възел, включването му в дневния ред на всички международни форуми, посветени на кризата в Югославия – от Хага '91 до Дейтън '95.

След 1992 г. кризата в Косово навлиза в нова фаза. С прекратяване на съществуването на федеративна Югославия като държавна формация и субект на международни отношения Сърбия установява ново вътрешно устройство – автономията е ликвидирана във вида, който ѝ беше дала Конституцията на СФРЮ от 1974 г., и е сведена до териториално-административно самоуправление на местно равнище. Премахнати са областните органи на автономия в Косово и Войводина, обсадното положение в Косово става перманентно. В Косово се оформят две различни общества, които не поддържат контакт помежду си. Албанците постигат своята “вътрешна свобода”, формират свои органи и институции на паралелна власт – от образованието до опита за създаване на органи за сигурност.

Ударението в активността на косовските лидери пада върху запознаване на международна общественост с албанската кауза и истинското положение в областта, върху намиране на мощни и влиятелни съюзници, с чиято помощ и намеса да се стигне до налагане на благоприятно за албанската кауза решение. В това отношение изключителна надежда се възлага на преговорите в Дейтън през 1995 г. Малко преди преговорите И. Ругова е посрещнат като държавен глава в САЩ, където получава уверение и обещания, че Косовският проблем ще бъде част от т. нар. “Agenda Dayton” (Дневния ред на Дейтън).

До това не се стига – Сл. Милошевич изиграва своите партньори в хода на сепаративните разговори с хърватския президент Фр. Туджман – той се съгласява да бъде обсъден въпросът за Източна Славония срещу невключване на Косовския проблем в преговорите, тъй като това е “вътрешен проблем” на Сърбия и СРЮ, между политическите субекти на ангажираните страни – Косовските албанци и сръбското правителство – протичат контакти и разговори и не се налага намесата на външни фактори. На тогавашния етап от сръбска страна все още не се изключва формулата “повече от автономия, по-малко от независимост” като път за решение на проблема при гаранции за връщане на сърбите, зачитане на техните исторически и национални права в Косово.

Това обаче е в пълно разминаване както с желанията на албанците в Косово, така и със създалата се ситуация около СРЮ. Следвайки Гандиевската тактика, И. Ругова формулира цел минимум – чрез самоопределение да се стигне до утвърждаване на Косово като република в съюзната държава. Целта максимум е етатизация на Косово при пълна независимост.

Алтернативата автономия под каквато и да е форма (дори “автономия К 74+”) се изключва по принцип, тъй като югофедерацията вече не съществува, нейните наследници са независими държави, в Сърбия е установен хегемонистичен и националистически режим, който прави оставането на Косово в една държавна формация с нея невъзможно. За да се постигне мирно и трайно решение, според албанската алтернатива е необходима намеса на международните фактори – чрез мониторинг, посредничество, цивилна администрация (на ООН, ОССЕ и др.). В условията на “паралелна държавност” се стига до ситуация, при която “сърбите имат силата, а албанците притежават моралния авторитет в Косово”.

Следва да се отбележи, че линията на И. Ругова има своите опоненти и дотогава. Според Реджеп Чося – един от лидерите на Албанската Алтернатива, линията на И. Ругова пасивизира албанското движение, очаква независимостта да бъде “поднесена на тепсия” отвън, и настоява за активни действия, включително и силови.

б/ **1995-1997 г.** След провала на усилията ситуацията в Косово да стане част от дневния ред на преговорния процес и решенията в Дейтън, през 1995 г. в националното движение на косовските албанци настъпва трансформация и дисперсиране на водещите фактори в него. Линията, следвана от И. Ругова не дава очакваните резултати, отлага решението, създава предпоставки за установяване на контакти между косовските власти и сръбското правителство, за търсене на решения в югославски рамки. На преден план в албанското движение излизат радикално ориентирани кръгове, които се обединяват около Армията за освобождение на Косово, пристъпва се към активна съпротива, натрупва се оръжеен, кадрови, логистичен потенциал, осигурява се необходимата открита и дискретна международна подкрепа. Ситуацията в Косово се характеризира с **пълзяща и нарастваща ескалация на напрежението**. След 1995 г. в Косово се стига до видимо разцепление сред албанското движение, при което нараства активността на нова генерация активисти и дейци, мнозинството от които живеят в емиграция. Сред тях се откроява една радикална паравоенна организация – АОК, която прибъгва към насилствени действия, извършва терористични актове, операции за “вразумяване и сплашване на отделни албанци-колаборационисти”. Така през 1996-1997 г. в Косово се стига до предконфликтна ситуация.

в/ **1998-1999 г.** В Косово ескалацията на напрежението води до ожесточен **конфликт с променлива интензивност и конфигурация**, който започва като масови мирни демонстрации на студенти, жени, пенсионери в Косово, инфилтриране на значителни контингенти на паравоенната и терористична организация Армия за освобождение на Косово /АОК/, разгръщане на партизанската война, решителни контрадействия на сръбските власти с масирано използване на армията и на органите за сигурност, предприемане на етническо прочистване, приело мащабите на бежански екзодус, при който стотици хиляди косовски албанци са изтласкани към Македония, Черна гора, Албания. Следва намеса на водещите фактори на международната общност, продължително интермецо на контакти, преговори, наблюдателни мисии, които завършват с неуспех. Конфликтът е овладян с колективна намеса в лицето на НАТО, чиято операция приключва успешно през лятото на 1999 г. с изтеглянето на югославските войски и администрация от Косово и с установяване на международен протекторат, легитимиран с Резолюция 1244 на Съвета за сигурност на ООН.

В своята първа фаза (от февруари 1998 г. до март 1999 г.) този конфликт има ограничен обхват, разгръща се на територията на Косово и Южна Сърбия, ангажира формированията на АОК, силите за сигурност на СРЮ и ЮНА. Началото на конфликта се полага от формациите на АОК, която решава, че е настъпил моментът Косово да стане “водеща новина” в

световните медии, че е потребно “да се започна нова война в Югославия”, за да се стигне до намесата на Запада. За целта са използвани мирните демонстрации на ученици и студенти, на майки и пенсионери в Прищина и други градове, в хода на които формациите на АОК предприемат целенасочени атаки и партизански действия. До лятото на 1998 г. те се стремят да блокират органите на властта, телекомуникациите и инфраструктурата в Косово, да се оповестят сред света като “новия фактор” в албанското движение, да формират “свободна територия”, на която да се прехвърлят правителството и новата власт на независимо Косово.

Всичко това се оказва химера. Отговорът на сръбските власти е светкавичен, масиран и брутален. Формированията на АОК са разгромени и разпилени от армията, която използва срещу тях авиация, напалм, танкове и тежка артилерия, оставяйки след себе си опожарена земя и трупове – както на терористите, като и на невинни хора – старци, жени и деца, използвани като “живи щитове” от формациите на АОК. С това обаче сръбските действия не спират. Властите са получили повод и възможност да реализират една прикривана стратегическа цел – да се “прореди албанското многолюдие в Косово”, да се прочистят различни райони, да се изгради “сръбски вал” по границата с Албания, да се умиротвори веднъж завинаги областта чрез “окончателно решение”. Пристъпва се към “концентрация”, при която албанците са прогонени от периферните райони към центъра и големите градове, а впоследствие извън пределите на Косово – най-вече към Македония, Албания, Черна гора.

В хода на тази фаза от конфликта т. нар. международна общност се оказва “изненадана и неподготвена”. Това обаче беше само за камуфлаж. Много скоро след началото на конфликта започна серия от съвещания, срещи, разговори – неформални, официални и др. В ход беше пусната огромна пропагандна машина, чиято цел беше едностранното представяне на събитията, при което сърбите биваха изцяло сатанизирани, а албанците бяха представяни винаги и само като жертвите. Да, в хода на тези събития в Косово се стигна до множество насилия, геноцидни прояви, жертви и страдания на невинни хора. Но те биваха извършвани както от “солдатеската” на Сърбия, така и от терористичните формации на АОК. До евфемизма “прекомерна употреба на сила” от страна на Сърбия следва да са постави и формулировката “необоснована и непредизвикана жестокост и кръвожадност”, проявявани от страна на терористите от АОК.

Пропуснатият шанс в преговорите Рамбује 1 и 2, до провала на които се стигна, след като в последния момент бе направен опит да бъде подменен текст в предстоящото споразумение, доведе до верифициране и легитимиране на подготвената намеса на НАТО и до предприемане на

наказателната операция срещу СРЮ на Сл. Милошевич. Поводът беше въпрос на време и организация и беше задействан “синдромът Рачак”.

Последвалата широкомащабна операция на НАТО срещу СРЮ внесе нови измерения на конфликта – той се превърна в коалиционна, високотехнологизирана война на НАТО срещу суверенна европейска държава зад прикритието на евфемизма “хуманитарна интервенция за предотвратяване на геноцид и етноцид в Косово”. Театър на бойните действия (всъщност такива нямаше в традиционния смисъл на този термин) стана именно Косово, както и цялата територия на СРЮ. Цели на системните и масирани бомбардировки бяха не толкова военният потенциал, бойната мощ и живата сила на ЮНА (които в крайна сметка дадоха “символични жертви и материални загуби”), а обекти на инфраструктурата, комуникациите, производството, средствата за масова информация, дипломатически представителства и др. Жертви на “приятелски огън” и “погрешно ориентирани цели” станаха стотици мирни жители – както албанци, така и сърби, роми, българи – от Дреница и Сурдулица до Белград и Панчево.

След края на операцията се стигна до Споразумението от Гостивар през 1999 г., вследствие на което ЮНА и сръбската администрация се изтеглят от Косово, на базата на Резолюция 1244 на Съвета за сигурност на ООН в Косово се установява международна умиротворителна мисия – КЕЙФОР и гражданска администрация – УНМИК, с което Косово преминава под протектората на ООН.

В началото на ХХI век ситуацията в Косово навлиза във фазата на **постконфликтното урегулиране**, а в Сърбия се стига до елиминиране на Сл. Милошевич от власт и предаването му на международния трибунал в Хага. Заедно с това нарастват центробежните сили и стремления в една от съставните части на остатъчна Югославия /СРЮ/ – Черна Гора, които през 2002 г. довеждат до промяна в държавното устройство. С активното съдействие и участие на ЕС се стига до формирането на дуалистичната формация **Държавна общност Сърбия и Черна Гора**, която още със своето създаване залага перспективата за разделянето си на нови държави. През 2002 г. с елиминирането на СРЮ изчезва югославянството като държавна формация /впрочем единственият анахронизъм, свързан с това понятие, остава в официалното наименование на Македония – Бивша **югославска** република Македония – като един от абсурдите на разпадането на югофедерацията и неустановената идентичност на създадената на Вардар македонска държавност/. Това обаче води и до промяна на същността на косовския проблем, който се превръща в проблем на ускорено утвърждаващата се албанска държавност, на водещите фактори на международната общност в лицето на ООН, ЕС, както и на Република Сърбия. Тя обаче не е субект в Резолюцията на СС

на ООН, територията на Косово е извън нейните правомощия, сведена е в позицията на пасивен наблюдател на процесите на интензивна етатизация на Косово и продължаващо етническо прочистване, при което сърбите са сведени до незначително малцинство, живеещо в отделни анклави и сравнително компактно в северните части на областта.

В този период ситуацията в Косово също преминава през определени фази на развитие, при което процесите се развиват с различна интензивност, извеждат на преден план различни цели и задачи, както и действия за тяхното реализиране.

а/ **2001-2004 г.** В рамките на постконфликтното урегулиране в Косово се предприемат мерки за постепенно преминаване на мирни релси, девоенизиране на паравоенните формации на албанците, установяване и разпределяне функциите на умиротворителните мисии на международната общност – гражданската в лицето на УНМИК и военната в лицето на КЕЙФОР, провеждане на първите демократични процедури – избори, референдуми, създаване на органите и институциите на бъдещата държавност, предприемат се опити за превръщане на областта в мултиетнична общност, за завръщане и социализиране на бежанците и разселените лица. В този период настъпиха значителни промени – както в Косово, така и в непосредственото му съседство. След победния завършек на операцията на НАТО срещу СРЮ и установяването на международен протекторат в Косово се пристъпва към интензивно етатизиране, т.е. формиране и утвърждаване на новата албанска държавност. Това става твърде нестандартно и фрапиращо.

Дотогавашната паравоенна формация АОК се трансформира – превърна се в политическа партия, която започна да изгражда държавата. Една част от командирите и активистите на АОК запазиха оръжията и военните си структури в т. нар. Корпус за защита на Косово. Друга част от тях “се преляха” на юг и югоизток – в Южна Сърбия, където започна активни действия Армията за Освобождение на Прешево, Медведжа и Буяновац /АОПМБ/, и в Македония, където се положиха основите на нови паравоенни формации като АНО (Армия за национално освобождение) и АНА (Албанска национална армия). Те именно инспирираха, организираха и реализираха конфликтната ситуация в Македония през 2001, която бе приключена с прословутото Охридско споразумение, довело до “пълзящата трансформация” на републиката към последващото ѝ превръщане в “бикантонална федерация”.

В Косово започва остра борба за власт, при която проличава и стремежът да бъде дезавуиран и изтласкан Ибрахим Ругова. На преден план излиза фалангата на “младите вълци” – полевите командири на АОК, които се превръщат в политически лидери, бизнесмени, културтрегери и държавни ръководители. Те именно не желаят да се изчаква, стремят се

към окончателното решение за статута на Косово /"сега и веднага"/, което може да бъде само едно – провъзгласяване на независима косовска държавност и нейното международно признаване, което ще открие пътя за ускорената европейска интеграция. Тази борба не е политическа, а по-скоро кланова, и се съсредоточава върху това представителите на кой клан (Тачи, Харадинаи и др.) ще наложат своята хегемония, за да могат да контролират "сенчестите трансверзали" от трафика на хора, оръжие, наркотици. Началото на тази етатизация е положено с друг специфичен феномен – брутално етническо прочистване на инородни етноси, при което от Косово са експулсирани не само сърби и черногорци, роми, а дори и ислямски общности, останали като реликви от времето на Османската империя, като черкези и адигейци. Провеждат се представително предписаните "демократични процедури" – избори, референдуми, които се изцяло "етнически чисти" – само с участието на албанците и техните политически формации.

Опитите на международната общност да обуслови процеса на етатизиране с укрепване на демократизацията и създаване на мултиетническо общество в Косово чрез формулата "стандарти преди статут" остават безплодни. Позициите и действията на политическия елит в Косово се втвърдяват и показват намеренията да не се съобразяват с международните норми, което пролича в поредния взрив от насилия, поругаване на сръбски културно-религиозни паметници, нападения срещу сърби и части на КЕЙФОР. С оглед на изпълнението на тези цели се използват вълненията през пролетта на 2004 г., в хода на които се стигна до жертви, разрушения на сръбски религиозни паметници и беше даден знак, че следва да се ускори процесът на етатизиране на Косово.

б/ **2004-2007 г.** Време на **преговорен процес**, който е възобновен и преминава под егидата на ООН с мисията Ахтисаари, а в края на 2007г. процесът е предоставен в ръцете на Контактната група за Косово, която предоставя продължаването на процеса на неформалната мисия на т. нар. Тройка с представители на дипломатията на САЩ, ЕС и Русия. В рамките на този период се стига до интересна еволюция в параметрите, характера и целите на преговорния процес. На първоначалния натиск от страна на Косовския политически елит за "преговори след статут" международната общност налага линията за "стандарти преди статут", която обаче се провежда непоследователно и в крайна сметка е изоставена чрез **Плана Ахтисаари**. Отива се към постепенно отстъпление от възприети в хода на преговорния процес принципи и откликване на албанските искания, които при очевидната подкрепа от "Запада" /САЩ и водещите държави от ЕС/ се втвърдяват и стават все по-настойчиви. Позициите и линията на Сърбия при наличието на различия сред основните политически сили по въпроса за Косово,

въпреки опитите за лавиране и отлагане на неизбежни решения, става все по-слаба и само активната намеса на Русия както в преговорния процес, така и в работата на международните организации и форуми, осуетява приемането на резолюция на СС на ООН, която да легитимира вече създадената, но още непровъзгласена косовска държавност.

Етническите изстъпления в Косово през 2004 г. показаха крехката основа, върху която се крепи мирът в Косово, което доведе до **възобновяване на преговорния процес** относно намиране на мирно и взаимноприемливо решение по пътя на преговорите, реализирано чрез “мисията на Ахтисаари” през 2005 г. След повече от година консултации, разговори и срещи, при които бе обсъждан лансираният от Ахтисаари план, основан на формулата “независимост за Косово, наблюдавана и контролирана от международната общност” стана ясно, че той не удовлетворява двете ангажирани страни, които отстояват своите първоначални и непримирими досега изходни позиции:

- за **косовските албанци** единствената алтернатива остава “независимост и нищо друго, сега и веднага, със или без съгласието на международната общност”, готовност за едностранно обявяване на Република Косово чрез задействане на съответните “демократични процедури”;

- за **Сърбия** – пледиране за всякаква форма на автономия, но не и независимост, оставане на Косово в пределите на Сърбия или друга държавна формация, връщане на прогонените сърби в Косово при международни гаранции за спазване на човешките и малцинствените им права, съхраняване на сръбското културно-историческо и църковно-религиозно наследство, общоприето решение на Съвета за сигурност на ООН при зачитане на интересите на двете страни.

При такива противоположни позиции на двете ангажирани страни първоначалната еуфория около обсъждането на “плана Ахтисаари”, предвиждащ безусловна независимост на Косово, независимо от изхода на преговорния процес, затихна и проблемът беше поет от Контактна група за Косово, която предложи нова преговорна формула, съставена от “тройка” – представители на ЕС, САЩ и Русия, както и нов термин за преговорния процес в края на 2007 г. Очевидно е, че нещата около решението на “възела Косово” съвсем не са еднопосочни и еднозначни, свързани са с множество фактори, обстоятелства, преговори.

От началото на XXI век си прокара път една нова теоретично-политическа конструкция – създаване на “единно албанско етнополитическо, културно-историческо, социално-икономическо пространство на Балканите”, в което албанците, макар и живеещи в различни държавни формации, ще имат възможност безпрепятствено да контактуват помежду си, независимо от съществуващите държавни

граница, в рамките на евроинтеграционния процес, който се разгръща на Балканите.

Тази опция е доразвита като стремежи и намерения за създаване на **“Албанска Уния”**, съставена по формулата ”Албания + Косово + Македония”, която следва да промени своето устройство, да създаде “консоциативно общество” и да се превърне в дуалистична “държава на две нации”. Предвижда се тази Уния да се институционализира с общи структури в такива области като координирана външна политика, инфраструктура, сигурност (в рамките на НАТО и ЕС), образование и култура; митническа политика. Съставните части на тази Уния се очаква да станат пълноправни членки на ЕС до 2015 г., като се подчертава, че за Македония “пътят към Брюксел” зависи от пълното и разширено изпълнение на “Договора от Охрид”. Според консолидираните схващания и позиции на всички албански политически фактори и сили проблемът за Косово е предрешен – областта следва да се отдели от Сърбия (която да получи съответни финансово-икономически компенсации от ЕС); това да бъде последната промяна на границите на Балканите и в Европа и независимо Косово да влезе ускорено в ЕС. С оглед на новата ситуация, при която след 2015 г. в ЕС ще има две албански държави, се предлагат редица нови “теоретични конструкции”.

Една от тях е, че независимо Косово ще разшири географията на т. нар. дублетни държави на Балканите и в Европа, при което се очертава формулата **“една нация – в две държави”**, т. е. албанците ще живеят в двете албански държави Албания и Република Косово.

Отива се обаче и по-нататък в изковаването на подобни формули. Изтъква се, че има и “трета държава на албанци” (в която те са между 1/3 и 1/4 от населението, живеят компактно в обширни райони на страната на “Запад от Вардар”). Става дума за Македония, която след обявяването на независимостта се изправя пред “албанския фактор” и постепенно променя своята същност и устройство, което става видимо след 2001 г. Македония започнала да се превръща в **“една държава на две нации”** след промените и добавките към Конституцията през 2004 г., които налагат адекватни политически решения и промени в държавното ѝ устройство, т. е. нейната “кантонизация” и “дуализация”.

От **февруари 2008 г.** се стига до поредната радикална промяна на ситуацията във и около Косово с качествено нови параметри. След краха на преговорния процес под егидата на “тройката” нещата бяха върнати в ООН, където се провеждат серия от консултации, изслушвания на ангажираните страни, разговори между представителите на очертаващите се диаметрално противоположни възгледи сред водещите фактори. Косовският политически елит категорично декларира своята готовност да пристъпи към **финализиране на процеса на етатизация чрез**

едностранно провъзгласяване на независимост, след “съответни консултации и координация със САЩ и ЕС”. Сърбия полага последни усилия да отложи решението с поредните избори, да убеди водещите фактори да не допускат едностранното обявяване на независимост. Те остават обаче безрезултатни, подкрепата на Запада за решение на проблема в съответствие с основните постулати на Плана Ахтисаари и без резолюция на ООН става все по-очевидна и на 17.02.2008 г. се стигна до очаквания резултат – **едностранно обявяване на независимост** на Косово. С това се открива и процесът на неговото международно признаване, което стана не по очаквания сценарий. Сред страните от ЕС не беше постигната обща позиция, разногласията се запазиха и доведоха до двойната писта – липса на консенсус и право на всяка от страните да решава в съответствие със собствените си интереси. Поляризация се очерта и в отношението и в поведението на страните от региона, които обаче не остават безучастни и открито извяват своите позиции и аргументация.